

UNITAT TEMÀTICA N° 7

1. Títol i autoria

Raúl Rodríguez Ferrándiz
Universitat d'Alacant

2. Durada del vídeo

5 minuts i 50 segons.

3. Contingut del vídeo

Les *fake news*, ès a dir, les notícies falses o les faules informatives, no són una cosa nova, més aviat molt antiga, tant com la pròpia informació. Què hi ha de nou ara respecte a les (velles) notícies falses? El vídeo explica quin nou ecosistema de mitjans de comunicació i de xarxes socials, així com quines circumstàncies, tant socials, polítiques i culturals com a tecnològiques i econòmiques, han provocat la proliferació de faules i la seua notorietat pública. També mostra quines formes diferents adopten les *fake news* (en text, foto, vídeo o àudio), quins assumptes capaços de suscitar polèmica i desfermar passions aborden, com aconsegueixen credibilitat sovint suplantant fonts contrastades, per quins canals es difonen i com arriben a viralitzar-se i a monetitzar-se, generant beneficis per a les xarxes socials per on circulen i contaminant fins i tot l'agenda de la premsa acreditada. És a dir, el vídeo pretén abordar el quin, a qui, com, a través de quin canal i per què de les *fake news*. També apunta quines estratègies i eines s'estan emprant per a contrarestar-les i quin paper podem jugar nosaltres, com a usuaris de xarxes socials, per a contribuir a això.

4. Objectius de la Unitat Temàtica

El vídeo pretén explicar:

- Què són les notícies falses, quins esdeveniments les han posades d'actualitat i per què causen gran alarma social.
- Quins tipus de notícies falses podem trobar-nos i quins mecanismes empren per a fer-se passar per autèntiques i aconseguir difusió viral.
- Quins recursos contra elles s'estan emprant i què podem fer com a ciutadans per a minimitzar els seus efectes.

5. Activitats d'aula

- **Visionat i explotació** a l'aula dels documentals:
 - *El dilema de les xarxes* (Netflix, Jeff Orlowski, 2020), 93'. Trailer (VO, amb subtítols en anglés): <https://www.youtube.com/watch?v=uaac57tcci0>
 - *Postveritat: La desinformació i el cost de les Fake News* (HBO, Andrew Rossi, 2020) 95'. Trailer (VOSE): <https://www.youtube.com/watch?v=hls-unnyfb0>
- La **cerca en línia** de fake news que hagen sigut desmentides per mitjans de comunicació fiables o per un verificador de fets (fact-checker). Aquests són alguns fact-checkers acreditats per la *International Fact Checking Network* (IFCN) del Poynter Institute.
 - *Maldita, Newtral, EFE Verifica; Chequeado, Colombiacheck, AFP Factual* ... (en espanyol)
 - *VerifiCat* (en català)
 - *PolitiFact, Snopes, FactCheck, FullFact* (en anglés)

Per a cada *fake news* seleccionada es proposen les següents activitats:

- **Copiar** el titular de la faula original (si té el format d'una notícia), o bé el cos de text sencer (si és un missatge de Whatsapp, p. ex.), i copiar el titular del desmentiment.
- **Identificar** el tema o assumpte al qual es refereix la fake news: política, salut, economia, guerra, immigració, gènere, catàstrofes naturals...
- **Indicar** el nom del mitjà, web o blog, xarxa o compte que difon la faula, així com la data i el nom del fact checker que difon el desmentiment, i la data. Quant temps ha passat entre la difusió de la faula i la del desmentiment? És possible saber quina viralitat (likes, compartir, comentaris, retuits...) havia aconseguit la faula en el moment en què va ser desmentit?
- **Indicar** davant quin tipus de fake news ens trobem, tenint en compte com s'aparta dels fets provats pel verificador (poden ser varis al mateix temps):

- Dades incorrectes
- Tergiversa una notícia autèntica
- Foto, àudio o vídeo manipulats
- La foto, àudio o vídeo són autèntics, però no corresponen al text (titular, peu de foto...)
- Notícia completament inventada amb un titular cridaner per a provocar el clic (*clickbait*)
- Suplanta un mitjà o una institució reconeguts
- Suplanta a un personatge públic
- Altres (explica-ho)

- **Investigar** (en el seu cas):
 - Quines notícies autèntiques estan en l'origen de la notícia falsa.
 - Quins hams per a clicar (*clickbaits*) utilitza.
 - Quina publicitat hi ha darrere del clic.
 - Quines altres faules similars s'han difós.
 - Quins altres fact checkers han desmentit la fake news.
- Totes les respostes poden reflectir-se en una **taula d'Excel**. Una vegada la taula completada amb totes les fake news analitzades, **extraure conclusions** de la mostra: quines plataformes, xarxes, webs o comptes són els canals més freqüents de circulació de fake news, en quina forma més habitual es presenten, quins assumptes aborden amb més insistència...
- A partir de la mostra i de les conclusions, quins **ensenyaments podem extraure** sobre com evitar ser enganyats per les fake news (i compartir-les)? Per a ajudar en la tasca és molt útil recórrer a Les Cinc C d'un consum crític per a una verificació no professional de notícies: **context, credibilitat, construcció, corroboració i comparació**. Font: Helping Students Identify Fake News with the Five C's of Critical Consuming). <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=xf8mjbVRqao>.

6. Recursos addicionals

Tutorials que adverteixen sobre els perills de la informació en Internet o sobre què fer davant les notícies falses (quan sospitem que poden ser-ho):

Por qué la gente cree en las FAKE NEWS? | Cómo y por qué (elDiario.es). <https://www.youtube.com/watch?v=2ucnw8s57nu>

Cómo reconocer las Fake News? La 2 <https://www.youtube.com/watch?v=ybx2u5tgkrk>

Helping students identify fake news with the five C's of Critical Thinking. <https://www.youtube.com/watch?v=xf8mjbvrqao>

Consejos para detectar fake news. <https://www.sabadeilcampus.com/espacioidigital/fake-news/index.html>

7. Referències seleccionades

Bounegru, Liliana; Gray, Jonathan; Venturini, Tommaso; & Mauri, Michele (Eds.). (2018). A Field Guide to "Fake News" and Other Information Disorders. Amsterdam: Public Data Lab.

<https://fakenews.publicdatalab.org/>

Center for Information Technology and Society at University of California Santa Barbara (CITS) (2018). A citizen's Guide to fake news 2.0. <https://www.cits.ucsb.edu/fake-news>

Ireton, Cherilyn, & Posetti, Julie (2020). Periodismo, "noticias falsas" & desinformación: manual de educación y capacitación en periodismo. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373349>

Lewandowsky, Stephen & Cook, John (2020). Guía para las Teorías de la Conspiración. Center for Climate Change Communication. George Mason University. https://skepticalscience.com/docs/ConspiracyTheoryHandbook_Spanish.pdf

Posetti, Julie & Matthews, Alice (2019). Una Breve Guía de la Historia de las "Noticias Falsas" y la Desinformación. Un módulo de aprendizaje para periodistas y educadores de periodismo. International Center for Journalists. https://www.icfj.org/sites/default/files/2019-06/HistoryPropaganda_Espanol2_final_5.pdf

Wardle, Claire (2019). First Draft's Essential Guide to Understanding Information Disorder. First Draft https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2019/10/Information_Disorder_Digital_AW.pdf

Wardle, Claire & Derakhshan, Hossein (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Estrasburgo: Consejo de Europa. <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

8. Fitxa tècnica del vídeo

Direcció de projecte: Javier Marzal Felici i Marta Martín Núñez

Producció: Roberto Arnau

Direcció d'art: Daniel Zomeño

Guió i realització: Raúl Rodríguez Ferrándiz

Presentadors: Natalia Crespo i Diego Vidales

Direcció de fotografia: Juan Plasencia García

Edició i postproducció: Jordi Montañana

Grafisme i efectes de postproducció: Adam Brenes

Ayudants de postproducció: Almudena Haro, Javier Marín i Leire Azkunaga

Equipos audiovisuales y plató: Laboratori de Ciències de la Comunicació UJI

Revisió lingüística: Servei de Llengües i Terminologia UJI

Banc d'imatges: Artgrid, Dall-e, Wikimedia, Alicante Plaza, El País, BuzzFeed Video, Twitter, Isohale, Renderfruit, The New York Times

Música: "Cancel". I am fowler

Amb la col·laboració de: Universitat de València, Universitat Jaume I, Universitat d'Alacant, Universitat Miguel Hernández d'Elx, Universitat Politècnica de València, Universidad Cardenal Herrera-CEU, À Punt Mèdia, CEFI-RE Artístic-expressiu de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana

Una producció de: Consell de l'Audiovisual de la Comunitat Valenciana

Amb el suport de la Cátedra RTVE-UJI "Cultura Audiovisual i Alfabetització Mediàtica"